

strationsmaterialet har tydeligvis fået sparekniven at mærke.

Per Willemoes Jørgensen

H. C. Petersen (red): *Grønlandernes Historie fra urtiden til 1925*. (Nuuk, 1991), 273 s.

Denne bog er en oversættelse til dansk fra den grønlandske udgave, der kom i 1987. Redaktionsgruppens intention har været, at grønlandere skulle skrive grønlandernes historie for grønlanderne. Som sådan er den den første af sin art. Denne fremgangsmåde er næppe valgt fordi man mistroede den eksisterende historiske litteratur for at være forkert, men for at få den grønlandske synsvinkel fremhævet og ikke mindst for at få udviklingen i 20. århundrede beskrevet udfra dets grønlandske aktørers synsvinkel. Resultatet kan grønlanderne være tilfreds med, og vi andre kan være taknemmelige for at få lov at kigge med.

Bogen har en række bidragydere. Redaktionsgruppen kalder sig beskedent amatørhistorikere. På den baggrund har vi store forventninger til de grønlandske faghistorikere, som p.t. er under uddannelse. Selv har gruppen og redaktøren især trukket det store læs. Således har redaktøren præsteret på godt 30 sider at beskrive den kendte udvikling fra den første eskimoiske indvandring til omkring år 1900. Den historie er skrevet mange gange før, men sjældent så elegant og stramt disponeret som her. Teksten er gennemsyret af den underfundige grønlandske fortælletradition, hvor forskellen mellem egen holdning og de fremmedes fremtræder som en stille undren over deres gøremål. Den omstændighed, at Danmark i moderne tid byggede sin ret til Grønland på kongefællesskabet med Norge og dettes erhvervelse af skatteretten i

Grønland i Middelalderen, tages til efterretning med følgende bemærkning:

»Med nordboernes uddøen i Grønland burde man vel have anset aftalen med den norske kong af 1261 for ophævet af sig selv.« (s. 14)

Mere behøves ikke for at give grønlanderen en plads i den historie, som såvel i sit reale indhold som i sin beskrivelse har tyngdepunktet helt andre steder. (Argumentet om automatisk bortfald blev faktisk anerkendt af den internationale domstol i Haag 1933, meget til nordmændenes tilfredshed, for så skulle den danske adkomst godtgøres ud fra gøremålene efter kolonisationen 1721). Der behøves heller ikke meget plads for at beskrive og forklare de komplicerede dominansforhold i slutningen af det 19. århundrede, som følgende prøve viser:

»Samtidig var det dog endnu danskerne, der udformede og ledede administrationen af det grønlandske samfund. Datidens koloniherrer mente endog at kende den endegyldige sandhed om alle verdens indfødte uden for de hvides Europa og Amerika: Blot de kunne bevare deres traditionelle levevis intakt, var deres lykke gjort. Tanken var i og for sig acceptabel i det omfang man også havde sørget for, at forholdene rundt om i verden forblev uforandrede. Men det var jo ikke tilfældet: Inden for teknik, politik, økonomi og videnskab skete der ustandselig fornyelser i både Europa og Amerika. Og begge steder, af teknisk overlegenhed europæeren og amerikaneren den overbevisning, at man havde fri adgang til alle egne af verden, hvor man efter forgodtbefindende kunne tjene sine egne interesser.«

Bortset fra, at bevarelse af den traditionelle levevis nok var et særligt træk i den danske grønland politik, så kan den overordnede karakteristik, og årsagsforklaring næppe anfægtes.

Fangererhvervets udvikling omkring

århundredeskiftet tager redaktør H. C. Petersen sig også af. Udfra en gennemgang af fangstbøger 1880-1920 kan han konkludere, at såvel antallet af fanger som antallet af fangne dyr var forbavsende konstant i den periode. Det er et nyt resultat, som udfordrer såvel samtidens selektive udsagn om forringet fangst som eftertidens forsøg på at forklare det. Det, der var problemet, var den samtidige stærke vækst i befolkningens størrelse. Den mærkbare fangstnedgang efter 1920 forklares ved konkurrencen fra fiskeriet. Der blev færre kajakmænd, ikke nødvendigvis færre sæler.

Peter Egede har beskrevet fiskeriets udvikling i begyndelsen af dette århundrede. Det får vi kort og klar besked om. Emnet er velbelyst tidligere såvel i samtidige rapporter som i senere videnskabelig bearbejdning (William G. Mattox: *Fishing in Westgreenland 1910-1966. The Development of a new native Industry*, København 1973).

Magnus Larsen og Hans A. Lyngé behandler den åndelige vækkelse »Peqatigiinniat«, der så visselig havde en materiel og national side såvel som den udtalte kristelige. Med rette er denne bevægelse fremhævet som det væsentligste fænomen i grønlandernes historie i denne periode, da den ikke blot blev startet af grønlandere, men også drevet af dem med velvillig opbakning af de danske præster i Grønland og det grundtvigianske »Udvalget for den grønlandske kirkesag« i Danmark. Det handlede om selv at gøre noget, såvel at hjælpe hinanden til et rigere liv i Kristus som at hjælpe hinanden med de materielle ting. Inden for bevægelsen diskuterede man også sin nationale egenart.

Peqatigiinniat blev grundlagt i 1907/08. Forfatterne har haft dels samtidige offentliggjorte kilder og dels erindringer fra senere faser at støtte sig på.

Fremstillingen er skrevet samtidig med det grundige studie i bevægelsen, som Søren Thuesen udgav på forlaget Rhodos i 1988: »Fremad, opad.«, og som forfatterne derfor ikke har kunnet trække på. De er dog i hovedsagen enig med Thuesen om bevægelsens nationale betydning, og så har de den lille godbid, at den første Peqatigiinniat-forening blev startet i Sukkertoppen i 1907, og ikke i Godthåb i 1908, som man hidtil ellers havde troet.

I de øvrige kapitler om den materielle udvikling, politik og kulturliv (fyldigt behandlet), skole og sundhedsforhold har forfatterne kunnet relatere den i øvrigt kendte udvikling til den i de grønlandske blade samtidigt førte debat. Det giver indtryk af en stærkere grønlandsk deltagelse end de dansksprogede kilder kan afsløre. Også inden for disse emner bliver betydningen af Peqatigiinniats igangsættende inspiration trukket frem.

Redaktionsgruppen har accepteret, at bidragsyderne har haft hver deres måde at skrive på. Det har resulteret i visse tilfælde i forfriskende forskellige indgangsvinkler, men også i andre tilfælde i lidt for summariske redegørelser ud fra de kendte kilder. Tidspresset på færdiggørelsen af den politiske historie frem til 1925 har øjensynlig været stort, idet det sidste kapitel XI alene behandler starten i 1921 på den lovrevision, der førte frem til loven af 1925. Det er forbavsende, at forfatteren her fremdrager overgang fra fangst til fiskeri som en væsentligt begrundelse, idet det netop er karakteristisk for 1920-udvalget, at det ikke havde øje for dette skifte, der ganske vist også først slog igennem i midten af tyverne. Lige så forbavsende er citatet af udvalgets programudtalelse, der side 257 gengives således:

»Efter udvalgsmedlemmernes mening vil følgende blive prioriteret: At grøn-

lænderne udvikles til selvstændighed, og at de, både i kraft af deres moral og evne til fornuftig anvendelse af goderne vil modnes til engang, når landets nuværende afsondring fra omverdenen ophører, at kunne knytte forbindelse med udlandinge som ligemænd.

Hvis dette er en tilbageoversættelse fra grønlandsk til dansk af den danske original, så er det interessant, idet den lyder. (Betænkning 1921 s. 15):

»Det Hovedformaal, som efter Udvalgets Mening bør sættes, er Grønlændernes Udvikling til Selvstændighed, det vil sige en saadan Modenhed i moralsk og økonomisk Henseende, at de kan blive i Stand til at leve i fri Forbindelse med den øvrige Verden, naar Landets Afsondringstilstand engang i Fremtiden ophører.«

Det springende punkt er, om grøn­lænderne skal udvikles til større moralsk og økonomisk modenhed (originalen) eller om det netop er i kraft af

den moral og den økonomisk evne, de i forvejen har, at modningen til en fri forbindelse til omverdenen kan komme i stand. Selvom grøn­lænderne stadig­væk skal 'udvikles' og 'modnes', så indeholder passagen s. 257 en langt mere positiv vurdering af deres egenskaber i så henseende end betænkningen giver udtryk for. Desværre mangler der kildehenvisning til citatet side 257, så problemet må ligge indtil videre. Noter er der ellers mange af, i ær af biografisk art. Der er virkelig gjort en indsats for at fremskaffe persondata om de omtalte aktører.

Trods svingende dybde og grundighed i de enkelte kapitler er der med dette bind fremlagt såvel vurderinger som tørre facts, der vil være uomgængelig for en fremtidig beskæftigelse med periodens grønlandske historie. Der er grund til at ønske tillykke og se frem til fortsættelsen.

Axel Kjær Sørensen

OLDTID OG MIDDELALDER

Poul Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp. Trelleborgene og brydningerne i danske vikingetid 979-983.* (Dansk Historisk Håndbogsforlag, 1992), 209 s.

Svend Ellehøj publicerede i 1953 en artikel om »Olav Tryggvesons fald og venderne« i Historisk Tidsskrift, hvori han forelagde en teori om formålet med »trelleborgene«. Ellehøj protesterede mod Lauritz Weibull, der med sædvanlig ubarmhjertig kildekritisk radikalisme havde manet »jomsvikingerne« i jorden og erklæret, at disse kun eksisterede i sagaens og krønikens fiktive verden. Med udgangspunkt i tyske arkæologers fund af Jumne = Joms-

borg på Wollin hævdede Ellehøj, at den store handelsplads i Venden havde spillet en stor rolle i Nordens historie omkring år 1000; ved denne tid skulle Svend Tveskæg have bygget Trelleborg på Sjælland: »velegnet som bastion mod fjenderne og som udfaldsport imod dem«. Man kan godt kalde denne teori for »borgerkrigsteori«: kampen mellem kong Harald og hans søn Svend med jomsvikingerne som aktivt deltagende er forklaringen på borgbyggeriet.

Inspireret af Ellehøj har lektor Poul Skaaning, Odense, arbejdet videre med hypotesen om borgerkrigen som baggrund for de fire torstillede anlæg Aggersborg, Fyrkat, Nonnebakken (O-